

A KÖLTŐ FELEL

A
KÖLTŐ
FELEL

IFJÚSÁGI LAPKIADÓ VÁLLALAT/1975

.....föl kéne szabadulni már!"

Válogatta és szerkesztette
POMOGÁTS BÉLA

Illusztrálta
KASS JÁNOS

*Megjelent
hazánk
felszabadulása
harmincadik
évfordulójának
tiszteletére*

A kötéstervezés és a tipográfia
ERDÉLYI JÁNOS
munkája

A kiadásért felel
az Ifjúsági Lapkiadó Vállalat igazgatója.

Felelős szerkesztő Dús Ágnes.

Készült 2000 példányban, ebből 500 példány
számozott.

Könyvkereskedői forgalomba nem kerül.

Zrínyi Nyomda, Budapest 751051/1-3361

Felelős vezető Bolgár Imre vezérigazgató

magyar történelem rendezett. Ezt a dialógust kívánta érzékeltetni antológiánk, midőn a születő szabadságról, a magyar történelemről, a hazáról, a forradalmiságról és a költészet hivatásáról szóló új magyar verseket szembesítette az elődök örökségével, mának szóló üzenetével.

Tartalom

Illyés Gyula: A költő felel 7

I.

József Attila: Hazám 13

Illyés Gyula: Iszonyat 19

Pilinszky János: Ravensbrücki passió 21

Kassák Lajos: Partizánlányok 22

Szabó Lőrinc: A börtönből... 24

Zelk Zoltán: Egy vörös katona sírjánál 27

Balázs Béla: Honfoglalás 29

Berda József: Végre! 31

Gábor Andor: Jelentkező 32

Fodor József: Örök március 34

Benjámin László: Tavasz Magyarországon 35

II.

Ady Endre: Történelmi lecke fiúknak 41

Illyés Gyula: Árpád 43

Ratkó József: Történelem 48

Sinka István: Krónika 51

Jankovich Ferenc: Csata-táj 54

Jékely Zoltán: Petőfi utolsó dala 56

Szécsi Margit: Március 15 58

- Takáts Gyula: Való és ábránd 59
Weöres Sándor: XX. századi freskó 61
Füst Milán: A jelenés 65
Váci Mihály: Kelet felől 68

III.

- Radnóti Miklós: Nem tudhatom 73
Váci Mihály: Ezt! Itt! Most! 75
Illyés Gyula: Szekszárd felé 78
Kormos István: Óda a kukoricához 85
Juhász Ferenc: Áll még a ház, ahol
születtem 91
Csorba Győző: Séta és meditáció 92
Vészi Endre: Műhely, felülnézetben 95
Somlyó György: Mese a szülőföldről 96
Ágh István: Hazám 97
Csoóri Sándor: Idegszálaival a szél 99
Vas István: Cambridge-i elégia 101

IV.

- Petőfi Sándor: Sors, nyiss nekem tért... 107
Kassák Lajos: Óda 1948 109
Rákos Sándor: Örökség 113
Garai Gábor: Tiszta szigorúság 114
Váci Mihály: Méltó hatalmat 117
Simon István: A nép neve 121
Földeák János: A mi májusaink 123

- Kis Ferenc: Fiatal munkásköltők
emlékkönyvébe 125
Ladányi Mihály: Viharkabátban 126
Vas István: Az Internacionále
a Signoria-téren 128
Benjámín László: Szocialisták 131

V.

- Vörösmarty Mihály: Gondolatok a
könyvtárban 135
Illyés Gyula: Bartók 141
Nagy László: József Attila! 146
Kassák Lajos: Költészetem 149
Nemes Nagy Ágnes: Mesterségemhez 153
Fodor András: Hegyek és tavak 155
Garai Gábor: Artisták 158
Takács Imre: Kötelességek éneke 160
Simon István: Örök körben 162
Csanádi Imre: Csillagforgó 166
Juhász Ferenc: A költészet és a jövő 173

Utószó 177

Utószó

A költészet mindig eleven és szerves folyamat. A jelen a múltra épül, a klasszikus és a modern költő egymásra kérdez és egymásnak felel. A felszabadulást követő három évtized magyar költészete is az elődök örökségét vállalja és folytatja; azokra a felismerésekre, gondokra és vágyakra válaszol, amelyek a klasszikusok művében öltöttek alakot. „A költő felel” – hangzik Illyés Gyula nevezetes versének címe, s valóban, a költő felel nekünk, olvasóinak, felel a valóságnak, az időnek, az országnak, a történelemnek. És felel az elődök hívására, szavára is. Illyés Gyula, Kassák Lajos, Benjámín László, Juhász Ferenc és Váci Mihály válaszol Vörösmartynak, Petőfinek, Adynak, József Attilának és Radnótinak. A jelen a múltnak, harminc év magyar költészete nyolc évszázad költőinek és verseinek. Sőt ezer év emberi vágyainak és reményeinek. Tanuságot tesz a változó világról, megfogalmazza a választ, amit régi és sürgető kérdésekre adott a történelem. A klasszikusok és a maiak versei dialógust alkotnak ezért; dialógust, amit a felszabadulással megváltozott

magyar történelem rendezett. Ezt a dialógust kívánta érzékeltetni antológiánk, midőn a születő szabadságról, a magyar történelemről, a hazáról, a forradalmiságról és a költészet hivatásáról szóló új magyar verseket szembesítette az elődök örökségével, mának szóló üzenetével.

ILLYÉS GYULA

A költő felel

I

*Dolgozom: küzdve alakítom
nemcsak magamat, aminő még
lehetek, akinek jövőjét
az „ihlet óráin” gyanítom;
formálok azt is, amivé ti
válhattok, – azt munkálom én ki:
azt próbálom létre idézni,
azt a lényt, ki még csak agyag
bennetek s halvány akarat;
akire vágytok,
amikor sürgetve mondjátok:
költő, előzd meg korodat!*

II

*Nagy föladat; mert nemcsak bátor
nyelv kell rá, de fül is! Mert valahányszor
azt hallani,
barátaim, hogy valaki
nekiszántan
előre rohant a korából,
egy új, egy tiszta tájig.*

valójában
a kor maradt csak hátra tőle,
még jó, ha nem ekkép sűvöltve
a föl-fölbukó úttörőre:
– Hova fut? Elbujt! Játszik!

III

Játszunk, – így száll énekünk fel.
Játszunk
szavainkkal és életünkkel,
mert, jaj, csak az vagyunk, aminek látszunk.
Legyetek értelemmel hát irántunk,
mert nincs vállalkozóbb s bizakodóbb
szerzet minálunk;
a rosszat nem szántsándékkal csináljuk,
csupán a jót.

IV

Ide teszem az akácról az illatot.
Ide teszem a Dunáról a fényt
leányról a mosolyt, a fiúról a dacot;
ebből csinállok költeményt,
hogy gazdagodjatok.
Mert az illat a fán mégsem kevesebb,
sem a vízen a fény;

a lány s fiu csak szebb s elevenebb
s magam is több vagyok, ha én
általam erősödtetek.
Semmiől nem lesz semmi? S ára van
mindennek, ami valamire jó?
Babrálva e világ dolgaiban
valami mégis ujdonan
marad kezünkben, olvasó!

CSORBA GYŐZŐ

Séta és meditáció

A kényes őszi nap mindenhová elér.
Ennyi fény, ennyi fény! Ez már a fény utolja.
Rezgő fényoszlop a jegenye, óvatos
forrás iparkodik lábánál, hangja sincs.

A koporsóra itt nem gondol senki; halhatatlan
hittel építi házát, erődíti és béleli.
Gyanútlan sétáló, számat tátom minduntalan.

Ifjúkoromban váltig undorodtam:
kaloda-város, börtön-város, sivatag-város.
Nagyon sajnáltam magam érte.

Ház nőtt az üres telkeken, a dombokon, a réteken.
A bulgárkertek salátái, káposztái, zöldségei
házakká változtak, s ahol a labdát rúgtuk, a
gyakorlótér roppant gyp-négyszöge.

A hűtlen bűnhődik: a régít sem felejtethi,
az is benne van, ami nincs,
az is benne van, ami van:
most a hűnél hübbnek kell lennie.

Nagy kerekeshidak, piaci bódék,
konflisok a Széchenyi téren,
árkok, eperfák, öreg temető,
fatelepe, tehéncsorda, búzaföld,
kanyargós ródlipálya-lejtők,
madarak- és fák-napja, régi Tettye,
kaszárnya-ablakok alatt komiszkenyérért
siránkozó kölykök, vaskos beszédű,
kopott lányok...

Bennem van minden, ami nincs,
s bennem van minden, ami van.

Ó, bűvölő város, sokarcú,
ha kérdeznék, nem tudnám, hogy milyen vagy.

Nyugalmak, zajok fészke,
kőszürke és levélzöld,
hegyen hivalkodó, völgyben rejtőzködő,
tegnapelőtti és holnaputáni,
makacs munkás, kéjjel lustálkodó,
öl-puha, aszkéta-rideg,
aggastyán-bölcs, kamasz-melldöngető:

ha kérdeznék, nem tudnám, hogy milyen vagy.

Nekem: *a város* mindörökre.

Ennyi fény, ennyi fény! Ez már a fény utolja.
Az ősz kirakta foltjait a tájra.
Ölében viszi a Mecsek a télbe
embereid és házaid.

VÉSZI ENDRE

Műhely, felülnézetben

Ez itt a munkapad, na lám, az asztal
fióktalan,
pedig hát életemnek – láthatatlan –
mennyi fiókja van.

A nyersanyag: mély lábnyomok a hóban,
s egy sápadt csillag éppen zuhanóban –
arcomon lámpafény, így látom én magam.

Mint őr, kit egyszer odaállítottak,
de senki le nem váltja, áll helyén,
múlik a nappal, száll az esti fény,
a város hunyó s kigyulladó csillag:
úgy állok én –
az ablakomon arcok, sosem-látott
igézetek, még nem ismert világok.

S mind feladat! mind munka, ami célt ad!
közhely, de így
lesz mégis sorsunk, ez a barbár, félvad –
derűs, szelíd,
s így osztja magát férfivé meg nővé,
cserébe életért majd éltetővé.

*Előttünk egy nemzetnek sorsa áll.
Ha azt kivittuk a mély süllyedésből,
S a szellemharcok tiszta ságaránál
Olyan magasra tettük, mint lehet,
Mondhatjuk, térvén őseink porához:
Köszönjük, élet! áldomásodat,
Ez jó mulatság, férfimunka volt!*

ILLYÉS GYULA

Bartók

„Hangzavart”? – Azt! Ha nekik az,
ami nekünk vigasz!
Azt! Földre hullt
pohár fölcattanó
szitok-szavát, fűrész foga közé szorult
reszelő sikongató
jaját tanulja hegedű
s éneklő gége – ne legyen béke, ne legyen derű
a bearanyozott, a fenn
finom, elzárt zeneteremben,
mig nincs a jaj-sötét szivekben!

„Hangzavart”?! Azt! Ha nekik az,
ami nekünk vigasz,
hogy van, van lelke még
a „nép”-nek, él a „nép”
s hangot ad! Egymásra csikorított
vasnak s kőnek szitok-
változatait bár a zongora
s a torok fölhangolt húrjaira,
ha így adatik csak vallania
a létnek a maga zord igazát,

mert épp e „hangzavar”
e pokolzajt zavaró harci jaj
kiált
harmóniát!

Mert éppen ez a jaj kiált
mennyi hazugul szép éneken át –
a sorshoz, hogy harmóniát,
rendet, igazit, vagy belevész a világ;
belevész a világ, ha nem
a nép szólal újra – fölségesen!

Szikár, szigorú zenész, hű magyar
(mint annyi társaid közt, – „hirhedett”)
volt törvény abban, hogy éppen e nép
lelke mélyéből, ahová leszálltál,
hogy épp e mélység még szűk bányatoroka
hangtölcsérésén át küldted a sikolyt föl
a hideg-rideg óriás terembe,
melynek csillárjai a csillagok?

Bánatomat sérti, ki léha vigaszt
húz a fülembe;
anyánk a halott – a bucsúzótné
kuplé-dal zengje;
hazák vesztek el – ki meri siratni
verkli futamokkal?
Van-e remény még emberi fajunkban? –

ha ez a gond s némán küzd már az ész,
te szólalj,
szigorú, szilaj, „agresszív” nagy zenész,
hogy – mégis! – okunk van
remélni s élni!

S jogunk van
– hisz halandók s életadók vagyunk –
mindazzal szembenézni,
mit elkerülni úgysem tudhatunk.
Mert növeli, ki elfödi a bajt.
Lehetett, de már nem lehet,
hogy befogott füllel és eltakart
szemmel tartsanak, ha pusztít a fürgeteg
s majd szidjanak: nem segítettetek!

Te megbecsülsz azzal, hogy fölfeded,
mi neked fölfedetett,
a jót, a rosszat, az erényt, a bűnt –
te bennünket növesztel, azzal,
hogy mint egyenlőkkel beszélsz velünk.
Ez – ez vigasztal!
Beh más beszéd ez!
Emberi, nem hamis!
A joggal erőt ad a legzordabbhoz is:
a kétségbeeséshez.

Köszönet érte,
az erőért a győzelem-vevéshez
a poklon is.
Ím, a vég, amely előre visz.
Ím, a példa, hogy ki szépen kimondja
a rettenetet, azzal föl is oldja.
Ím, a nagy lélek válasza a létre
s a művészt, hogy megérte
poklot szenvednie.

Mert olyanokat éltünk meg, amire
ma sincs ige.

Picasso kétorrú hajadonai,
hatlábú ménjei
tudták volna csak eljajongani,
vágatva kinyeríteni,
amit mi elviseltünk, emberek,
amit nem érthet, aki nem érte meg,
amire ma nincs szó s tán az nem is lehet már,

csak zene, zene, zene, olyan, mint a tietek,
példamutató nagy ikerpár,
zene csak, zene csak, zene,
a bányamély ős hevével tele,
a „nép jövő dalával” álmodó
s diadalára ápoló,

úgy szabadító, hogy a börtön
falát is földig romboló,
az ígért üdvért, itt e földön,
káromlással imádkozó,
oltárdöntéssel áldozó,
sebezve gyógyulást hozó,
jó meghallóit eleve
egy jobb világba emelő zene –

Dolgozz, jó orvos, ki nem andalítasz;
ki muzsikád ujjaival
tapintva lelkünk, mind oda tapintasz,
ahol a baj
s beh különös, beh üdvös írt adsz
azzal, hogy a jaj
siralját, ami fakadna belőlünk,
de nem fakadhat, mi helyettünk
– kik szív-némaságra születünk –
kizenged ideged húrjaival!

VÖRÖSMARTY MIHÁLY

Gondolatok a könyvtárban

*Hová lépsz most, gondold meg, ó tudós,
Az emberiségnek elhányt rongyain.
Komor betűkkel, mint a téli éj,
Leírva áll a rettentő tanulság:*

*„Hogy míg nyomorra milliók születnek,
Néhány ezernek jutna üdv a földön,
Ha istenésszel, angyal érzelemmel
Használni tudnák éltök napjait.”*

*Miért e lom? hogy mint juh a gyepen
Legeljünk rajta? s léha tudománytól
Zabáltan elhenyéljük a napot?
Az isten napját! nemzet életét!*

*Miért e lom? szagáról ismerem meg
Az állatember minden bűneit.
Erény van írva e lapon; de egykor
Zsivány ruhája volt. S amott?
Az ártatlanság boldog napjai
Egy eltépett szűz gyöngye öltönyén,
Vagy egy dühös bujának pongyoláján.
És itt a törvény – véres lázadók,*

Hamis birák és zsarnokok mezéből
Fehérre mosdott könyvnek lapjain.
Emitt a gépek s számok titkai!
De akik a ruhát elszaggták
Hogy majd belőle csinos könyv legyen,
Számon kívül maradtak: Ixion
Bőszült vihartól űzött kerekén
Örvény nyomorban, vég nélkül kerengők.
Az őrült ágyán bölcs fej álmodik;
A csillagászat egy vak koldusasszony
Condráin méri a világokat:
Világ és vakság egy hitvány lapon!
Könyv lett a rabnép s gyávák köntöséből
S most a szabadság és a hősi kor
Beszéli benne nagy történetét.
Hűség, barátság aljas hitszegők
Gúnyáiból készült lapon regél.
Irtózatot hazudság mindenütt!
Az irt betűket a sápadt levél
Halotti képe kárhoztatja el.
Országok rongya! könyvtár a neved.
De hát hol a könyv, mely célhoz vezet?
Hol a nagyobb rész boldogsága? – Ment-e
A könyvek által a világ elébb?

Ment, hogy minél dicsőbbek népei,
Salakjok annál borzasztóbb legyen,
S a rongyos ember bőszült kebele
Dögvészt sohajtson a hír nemzetére.
De hát ledöntsük, amit ezredek
Ész napvilága mellett dolgozának?
A bölcsek és a költők műveit,
S mit a tapasztalás arany
Bányáiból kifejtett az idő?
Hány fényes lélek tépte el magát,
Virrasztott a szív égő romja mellett,
Hogy tévedt, sujtott embertársinak
Írányt adjon s erőt, vigasztalást.
Az el nem ismert érdem hősei,
Kiket – midőn már elhunytak s midőn
Ingyen tehette – csúfos háladattal
Kezdett imádni a galád világ,
Népboldogító eszmék vértanúi,
Ők mind e többi rongykereskedővel,
Ez únt fejek- s e megkorhadt szivekkel
Rossz szenvedélyek oktatóival
Ők mind együtt – a jók a rossz miatt –
Egy máglya üszkén elhamvadjanak?
Ó nem, nem! amit mondtam, fájdalom volt,
Hogy annyi elszánt lelkek fáradalma,
Oly fényes elmék a sár fiait
A sülyedéstől meg nem mentheték!

*Előttünk egy nemzetnek sorsa áll,
Ha azt kivittuk a mély süllyedésből,
S a szellemharcok tiszta siugaránál
Olyan magasra tettük, mint lehet,
Mondhatjuk, térvén őseink porához:
Köszönjük, élet! áldomásodat,
Ez jó mulatság, férfimunka volt!*

SOMLYÓ GYÖRGY

Mese a szülőföldről

Hiába járjuk meg akárhányszor a túlsó partot – az mindig a túlsó part marad.

Hiába jártuk körül a szemközti hegyeket – geometriájuk millió lehetséges képsíkja közül ez az egy a miénk,

az idevalósi

(*Badacsony Gulács Tóti*)

Ezek a hajlatok, ez a láthatár, ezek a viszonyok, ezek a falak, ez a növényzet, ez a holdhíd a tavon

a lépték minden útjainkra,
rámérni a tengerekre, a városokra, a csók közeire, a tudás szintjeire, a katasztrófák féktávolságaira.

Bármilyen messze kanyarogjon, bárhová torokljon – a te idődnék ez a forrásvidéke.

Mindig ez az ablakelőtti jázminbokor ölt új meg új alakot a pálmában vagy a drótsövényben, a felhőkarcolóban vagy a fügefában új meg új ablakaid előtt.

ÁGH ISTVÁN

Hazám

Csalogattál ékszerdoboz-külsejű fővárosoddal,
s egyedül hagytál a pályaudvaron,
kerestelek, te nem voltál sehol,
csak a Keleti Károly utca, csak a nő, csak a Duna,
ahol elveszhetek, ahol elúszhatok,
érettségizőruhám gyorsan elrongyolódott,
körülszaglásztam fekvőhelyemet is
mint a kutyák,
s már csak azért kerestelek,
hogy tettenérjelek apám romjainál,
szétzüllött kapcsolataim reggelén,
üres papírjaim fölött,

ezek a hegyek nem a tied,
sem a sáros folyók,
a mocsárban duskáló bivalyok,
a gyorsvonatra ásító fanyerges számár
nem a te igásbarmaid közül való,
s az óramutató nem a te földrengésedtől állt meg,

idegenek kenyerét eszem, idegenek italát iszom,
hiányzol ellenfelem, hazám,

összetévesztlek szerelmesemmel,
búcsuzása is zászlóintegetés,
mikor a hideg beáll ablakaid közé,
havaseső rácsozza ajtóidat
hazamegyek, nyaram zöld ingeivel
csomagostól hozzád deresedem,

s majd elmondom valakinek
micsoda hegységeken hurcoltam át emlékedet,
s mindig neked beszéltem
az érthetetlen társalgásokból
te nőhangu Magyarország,
lestem a feléd induló vonatokat,
vártam észak fe.hőiből vándormadaraid.

VAS ISTVÁN

Cambridge-i elégia

Az íves boltozat alatt,
A legyező-gótika alatt,
Eszembe jutott Sárospatak,
Nem is tudom, miért.

Talán az együgyű kis boltozat
Jutott eszembe,
Ahol a faragott rózsza alatt
Négy tehetetlen magyar nagyúr
Vergődve, megromolva és bizalmatlanul
Egymással *sub rosa* beszélt,
Hogy mi lenne, ha... mi lenne...

És jártam, néztem, álltam.
Kollégiumi parkvilágban,
S rododendronok, gótikák,
Röneszansz kutak, azaleák
S a pázsit meg az Erasmus-ablak
Gyöngéd izzással felragyogtak
Hűvös, tengeri, szürke szélben.

Ezt is megéltem, ezt is megértem...
Hányszor gondoltam erre a veszélyben,
Mikor üldözve, zaklatottan
Diákjait, költőit fordítottam,
Börtönök, razziák közt, angol bombaverésben,

S háromszáz év után
Az ő lelkükkel egyetértve írtam,
S Suckling, a gavallér, s Marvell, a puritán,
Nyakfodros, régi angolok
Adtak erőt, hogy azt kibírjam.

S most innen arra gondolok,
Miről beszéltek a „rózsa alatt”!
Hát mit nekem nagyúri összeesküvők,
A kelepcebé hullt, szomorú dúvadak,
Mit tudok velük kezdeni?
S mit nekem a bécsújhelyi
Siralomház fala?

S mikor azt nézték, mit gondoltak ők?
Hogy „kár vala... kár vala...”?

És ugyanakkor itt
A Cam folyón ugyanígy
Siklottak *punt*jaik,
Rajtuk a csáklózó diákok,

Ű velük a hamvas bőrű lányok,
Mezítláb akkor is, hűvös, tengeri szélben,
Ű a költő kezében gitár –
Vagy lant inkább?

Kár vala, kár –
Ezt gondolhatta börtönében.

Egy ívelt kis kőhídon át
Fekete köntösében két diák –
Elég ma Cambridge-ből, elég!
Hogyan is szokás az elégiát
Befejezni? Él magyar, áll Buda még...
S csodának ez is épp elég.

Mert elmúltak a nagyurak,
De megmaradt Sárospatak,
S megmaradt Sárospatakon
A régi metszet a falon:
Zrinyi Péter
Horvát bán
Inas nyakán
Még levágtatlanul szegény fejével.
S az egész alak
Áthúzva vastagon
– Tán Bretzenheim vagy Windischgrätz alatt –

S rajta felírás, kései,
És ma is hirdeti
Császárhüséggel a fekete tinta:
„Decapitato in Vienna.”

De megmaradt
Sárospatak
És megmaradtak ablakdíszei,
A röneszánsz domborművek,
A bajszos és kerek,
Víg magyar koponyák.
Onnan néznek le rád,
És él magyar, áll Buda,
És ez is épp elég csoda,
S a századokon át
Élnek a magyar koponyák,
S a múlt csak példa legyen ma:
Decapitato in Vienna –
Elég volt már, elég!

Hol is vagyok? Szívem ritmust cserél.
Emeletes teázó, tej és erős tea.
Barátságosan szürke angol ég.
Rododendron, narancsvörös, lila,
Buján tenyésző sárga viola.
Tengerről fúj a szél.

„...hadd tehessek az emberiségért valamit!”

